

GÁTHY VERA

Civil kezdeményezés egy orosz kisvárosban

A 147 millió lakosú Orosz Föderációban 1997 elején mintegy 183 000 civil szervezet működött. Közülük mintegy 60 000 fogyasztói szövetkezet szervezet volt. A Föderáció parlamentje 1995-ben három törvényt fogadott el a nonprofit szervezetek működéséről, a civil szervezetekről és a jótékonyagságról, valamint annak szervezeteiről. Jogi szabályozás tehát létezik, szervezetek is alakulnak, bár számuk önmagában is jelzi, hogy a civil társadalom öntevékenységét tükröző alapítványok, társaságok, szövetségek stb. még közel sem váltak általánossá, megszokottá, természetessé. Míg Magyarországon – amely ebben a vonatkozásban közepesen fejlettnak tekinthető – minden 200 lakosra jut egy nonprofit szervezet, addig az Orosz Föderációban csak minden 800 lakosra számítható egy.¹

A kérdés az, hogy az elmúlt néhány évben hogyan alakult-bontakozott a civil szféra a hatalmas országban, amelyben a polgári társadalom hagyományai csaknem teljesen elhaltak, ahol hetven esztendőn át mindenfajta állampolgári kezdeményezést keményen elfojtottak, és ahol a kommunista párti nomenklatúra igen jelentős mértékben a helyén maradt a közigazgatásban és az állami politikában. Az elhúzódó gazdasági válság közepette a kívülálló inkább valamiféle politikai visszarendeződés rémének körvonalait véli észlelni, vagy ha azt nem is, legalább is a veszélyét, valahányszor a televízió képernyőjén feltűnnek a vörös zászlókkal és Sztálin-képekkel tüntetők, akik ugyan nem mutatkoznak fenyegető tömegben, de a parlamenti többség búsképű vezére már komolyabb jelzés, hogy Oroszországban a múlt nem is volt hajlandó olyan nagyon illedelmesen visszavonulni a középiskolai történelemkönyvek lapjaira.

Ebben az ismert környezetben a szociológus számára különösen izgalmas kérdés, hogy vajon egy civil szervezet mire vállalkozhat, mit ér el, milyen technikákat fejleszt ki, milyen hatást gyakorol a társadalomra és milyen perspektívákkal tevékenykedik. Ezekre a kérdésekre nem lehet a hatalmas országra általánosítható választ adni, csupán arra vállalkozhat bárki, hogy egy-egy esetet mutat be, azzal a szándékkal, hogy a szektor létét-küzdelmeit érzékeltesse.

A jelen számban egy állampolgári érdekvédő szervezetet mutatunk be, a következő számban pedig egy olyan nagyratörő, távlatokban gondolkodó szervezetet, amely a hajléktalanokon kíván segíteni, azokon az embereken,

¹ The New Civic Atlas. CIVICUS, Washington 1997. 115.

akik ma az Orosz Föderációban fél magyarországnyi tömeget alkotnak, de ha hozzávesszük a kiskorú hajléktalanságot is, akkor együtt megközelítik hazánk teljes népességének nagyságát.

Mindkét szervezetnél interjút készítettünk, igyekeztünk megérteni, hogy mi motiválta ezeket az embereket szervezetük létrehozására, mi foglalkoztatja őket, milyenek a munkamódszerek, főbb gondjaik és milyen eredményeket sikerült elérniük tevékenységük során.

Scserbinka polgárai

Scserbinka egy Moszkva melletti, harmincezer lélekszámú kisváros, ahol öt esztendővel ezelőtt alakult meg a Scserbinka Város Független Társadalmi Mozgalma elnevezésű szerveződés, társadalmilag aktív lakosok kezdeményezésére. Van közöttük értelmiségi is, de jelenlétük nem kizárólagos. Az élet vitte rá az embereket, hogy tegyenek valamit. Az alapítók a negyven év fölötti korosztályhoz tartoztak. Scserbinkának a főváros közelségének minden áldásából és minden átkából jutott. Bizonyos elemeket az interjú során megismerhetünk ezek közül. A legfőbb gondot az okozza, hogy a városkától a kormányzósági hatóság elvont minden szabad területet, így nem maradt pihenőövezet sportra, kikapcsolódásra. Moszkva gyakorlatilag már három oldalról bekerítette a települést, és szó volt arról is, hogy bekapcsolják a főváros közigazgatási rendszerébe. A hatalmas ipari fejlesztések súlyos környezeti károkat okoznak, amelyek megmutatkoznak a gyermekek asztmás és bronchitises megbetegedésének arányában, a felnőttek között növekvő daganatos megbetegedések számában, és az allergia terjedésében. Veszélyben a település tiszta ivóvize is. A főváros közelsége ellenére a tömegközlekedés egyetlen szálon, a helyi érdekű vasúton függ, mert a távolsági busz Scserbinkában nem áll meg, holott az aktív népesség zöme Moszkvában dolgozik. További gondot jelent a közelben lévő osztájfjevói katonai repülőtér, ahonnan szakadatlanul szállnak fel az óriás szállítógépek, nemcsak növelve a már úgyis nagy környezeti szennyezettséget, hanem iszonyatos zajt is csapva, amivel lehetetlenné teszik a pihenést.

A lakosok évek óta követelik Moszkvától az építkezések leállítását, és már azt is sikerült elérniük, hogy a Föderáció legfőbb ügyésze figyelmeztette a moszkvai városi vezetést az okozott környezeti károokra. Ám semmi nem történik, a helybeliek érdekeit sehol nem veszik figyelembe. A város egyetlen utcai telefonfülkéjéről aligha lehet elmondani, hogy a kényelmes, urbánus életet szimbolizálja.

Nem csoda, hogy polgári mozgalom bontakozott ki. Egyik aktivistájukkal-vezetőjünkkel beszélgettem 1998 novemberében Moszkvában. Az alábbiakban ő Melko néven szerepel. Melko mérnökember, van munkája, szabadidejében a mozgalom érdekében tevékenykedik.

Kérdésekre elmondta, hogy az orosz szabályozás szerint a társadalmi szervezeteket nem kötelező bejegyeztetni, így a scserbinkai mozgalom sem jogi személy. Azért nem az, mert a tapasztalatok azt mutatják, hogy a hatalom – helyi vagy bármilyen – akkor tud nyomást gyakorolni a civil szerve-

zetekre, ha azok bejegyezve jogi személlyé válnak. A csersibinkai mozgalmat egy kezdeményező csoport teremtette meg, akik ma is minden héten szombatontként találkoznak. Fő feladatuknak tekintették, hogy nyomást gyakoroljanak a helyi közigazgatásra. Nem is eredménytelenül, hiszen az elmúlt évek során sikerült elérni, hogy a helyi önkormányzat ingyenes helyiséget adott nekik a város kultúrházában, ahol ülészhetnek. A 20–25 aktivista számíthat önkéntesek segítségére is.

– *Van-e tagsági díj?* – kérdeztem Melkót.

– Nincs – válaszolta. – Az alapítók önkéntesen minimális pénzösszegekkel járulnak hozzá a működéshez. Kénytelenek vagyunk elkerülni a nagy akciókat, mert ahhoz pénz kell, ha pedig valahonnan pénzt kapunk, akkor elveszítjük függetlenségünket, akkor nyomás gyakorolhatnának ránk.

– *De hogyan finanszírozzák a tevékenységüket?*

– Nincs szükség pénzre, csak papírra kell, mert mi segítséget nyújtunk a lakosságnak, a különböző embereknek a hatóságokkal, a bíróságokkal való érintkezésükben. Segítünk nekik panaszaiik benyújtásában, felhasználjuk a kapcsolatainkat a panaszos ügyek intézésében. Így azután a költségeink főleg papírvásárlásból adódnak. Kapcsolatban állunk ismert politikusokkal, akik ugyan anyagi erőforrásokkal nem támogatnak minket, de esetenként segítenek az emberi jogok védelmében.

– *Milyen tevékenységeket folytat a mozgalom?*

– Először is elmagyarázzuk az érvényben lévő törvényeket. Konkrétan úgy segítünk, hogy összeállítjuk a kérdéseket, az érintettek elé terjesztjük, és nyomon követjük a sorsukat. Továbbá nyilvános gyűléseket szervezünk olyan kérdésekről, amelyek nem politikai jellegűek, de összefüggenek a lakosság létkérdéseivel.

– *Például?*

– Erre egy anekdotával válaszolnék. Két vakond, apa és fia kijönnek a szabadba és a fiú megkérdezi: – Papa, mit az a kék ott fenn? – A papa ezt válaszolja: – Az ott az ég, és a levegő, ami kell, hogy éljünk. – A fiú ismét kérdez: – És mi az a sárga ott fenn? – Az ott a Nap, az ad meleget. – És mi az a zöld ott? – Az ott az erdő, sok állattal, madárral. – És papa, mi pettyezi az erdőt? – Azok ott virágok, szépséges virágok. – Papa, akkor mi miért élünk ott lenn a sötétben? – Az öreg vakond gondolkodik, majd így válaszol: – Mert ez a mi hazánk, kisfiam. – Hát, a mi szülőhazánk is itt van, és nekünk érte kell munkálkodnunk.

Egy alkalommal egy kétezer fős gyűlést szerveztünk, mert nem működött a központi fűtés. Noha nem Kamcsatkában lakunk, nem is a Távól-Keleten, évek óta minden télen fázunk, annak ellenére, hogy igen közel vagyunk Moszkvához. Igyekeztünk megtudni ennek az okát. Az önkormányzat költségvetési okokra hivatkozott, de a mozgalom nyomást gyakorolt rájuk, és a közigazgatás végül elsőbbséget biztosított a távfűtő hálózat felújításának. Ez nem politikai kérdés, ám ez az önkormányzat, mint az összes többi, igyekszik a saját zsebébe tenni a pénzt. Nos, sikerült elérni, hogy a fűtés kérdése prioritást élvezzen más környezeti és egyéb kérdésekkel szemben. Sikerült tehát a pénzt átcsoportosítani. És mivel sikerült a lakosság nagy tömegeit mozgósítani, olyannyira, hogy a polgármestert kishíján megverték a város hábo-

rús és munkás veteránjai (és nem a mozgalom aktivistái, akik kimentették őt szorongatott helyzetéből), végül sikerült elérni, hogy 1998. október 26-án megindult a tisztességes fűtés. Információ gyanánt egyébként egylapos tájékoztatókat adunk ki.

– *Hogyan terjesztik a tájékoztatókat?*

– Letesszük a könyvtárakban, kiragasztjuk a falra, kézről kézre adjuk. Így hirdetjük meg a gyűléseket is. Ez volt annak a nagy rendezvénynek a meghívója, amelyen a mozgalom felkéri Scserbinka valamennyi polgárát, hogy vegyen részt a város gyűlésén. A jelszó: „Élni akarunk – túl kell élnünk”. A gyűlés napirendjén szerepelt, hogy a kezdeményezők csoportja tájékoztatást ad a város jelenlegi állapotáról. Ezt a tájékoztatást megküldtük a városi közigazgatásnak. A polgárok elé terjesztjük a városi vezetők és a helyi önkormányzat tagjainak felelőtlenségét és tétlenségét.

– *Az ilyen gyűléseken mindig csak egyetlen kérdéssel foglalkoznak, mint amilyen a fűtés ügye volt, vagy többel is?*

– Felmerülhetnek más kérdések is, de mindig egyre összpontosítunk. Idén például a fűtés kérdése élvezett elsőbbséget. Persze, van sok más probléma is. De alapelvünk, hogy nem foglalkozunk az egyének gondjaival, hanem csak olyan kérdéseket vetünk fel, amelyek a közösség egészét érintik. A közelmúltban megfogalmaztuk a mottóinkat: „Nyomást gyakorlunk az önkormányzatra, és legfőbb ideje, hogy kiszorítsuk őket a hatalomból.” Ez csak egy kisváros, itt nincs magasröptű politika. Itt a politika nagyon is helyhez kötött.

– *Ha a mozgalom nem jogi személy, akkor a helyi önkormányzat miért áll szóba vele?*

– A mozgalom az érvényben lévő törvényeknek megfelelően cselekszik és nincsen illegális tevékenysége. A mozgalom különböző hatóságokhoz fordul, bírósághoz, az ügyészséghez és más, magasabb szintű hivatalokhoz. És ezzel a helyi önkormányzat gyakorlatilag rákényszerül arra, hogy szóba álljon a mozgalommal, hogy meghallgassa, amit mond.

– *Erre ki kényszeríti?*

– A mozgalom tevékenysége. Bíróságokhoz fordulunk és ezzel gondot okozunk az önkormányzatnak. Egy harmincezres városban egy kétezres gyűlést nem lehet figyelmen kívül hagyni. A nyilvánosság befolyásolása is eszköz, és ami fontos, hogy különböző hatóságokhoz fordulunk, mint említettem, a bírósághoz, az ügyészséghez, a magasabb szintű hatóságokhoz. És kapcsolatban állunk befolyásos politikusokkal, akiknek fontos a mozgalom támogatása. A legutóbbi választáson az a politikus, akit támogattunk, hogy bejusson a moszkvai kormányzóság testületébe (pedig az illető nem is lakik Scserbinkában), megkapta a szavazatok 29 százalékát.

– *Máris a politikánál tartunk. Milyen a városi vezetés politikai összetétele?*

– Nem mutatják meg a politikai irányultságukat. Korábban közel álltak a Hazánk Oroszországhoz, de talán tudja, hogy mostanában mi történik ezzel a szervezettel, hiszen Csernomirgyin kikerült a hatalomból. Az önkormányzat tagjai egyébként a korábbi nómenklatúrához tartoznak, és megvannak a maguk üzleti kapcsolatai. Törvényileg ugyan tilos a közigazgatási tisztviselők-

nek a párttagság, mégis van közöttük jó néhány kommunista, de ezt nem mondják ki. Mellesleg a mozgalom jó néhány kommunista vezetőhöz is fordult már, és ennek is szerepe van abban, hogy az önkormányzat jobbnak látta, ha szóba áll a mozgalommal. Például a helyettes polgármester egy kommunista Duma-képviselő asszisztense volt. Pontosabban a helyi önkormányzati bizottság elnökhelyetteséről van szó, aki nem volt barátságos a mozgalommal szemben, akadályozta a tevékenységünket. Erről tájékoztattuk a Duma említett kommunista képviselőjét, aki jobbnak látta, ha megszabadul attól az embertől, aki immár nem az asszisztense.

– *Miből áll a programjuk?*

– Összeállítottuk a követeléseink jegyzékét. Ennek címe: „Scserbinka város lakosainak a Független Társadalmi Mozgalom által összehívott gyűlésén 1996. december 13-án megfogalmazott programja, amely bíráló észrevételeink és javaslataink megvalósítását szolgálja”. Ebben különböző kérdéseket vetettünk fel. A program tartalmazza, hogy mely követelést ki vetett fel, milyen intézkedésekre van szükség. És a város közigazgatásának végső soron közölnie kell, hogy mit teljesített. Sőt, rákényszerült arra, hogy nyilvánosságra hozza jelentését. Mára már többé-kevésbé elfogadott gyakorlat lett, hogy az állampolgárok a város vezetőjéhez fordulnak panaszaikkal. Ám a mozgalom ezt helyettesítve gyűlésein összegzi a kívánságokat és az önkormányzathoz fordul. Éppen ma (november 11.) meghívtak az önkormányzat hivatalába, ám én ellenjavaslatot tettem: meghívtam őket, hogy jöjjenek el hozzám, és ezt elfogadták. Eljönnek.

– *Ha a jog keretein belül tevékenykednek, akkor szükségük van jogászokra is.*

– Vannak jogászok köztünk, de ebben az országban olyan a helyzet, hogy gyakorlatilag mindenki rákényszerül a törvények tanulmányozására, és mártalan a jogásznál is jobban ismerjük a törvényt. És a mi feladatunk, hogy kikényszerítsük a törvények végrehajtását. Mondok egy példát: Most megtámadjuk a moszkvai kormányzósági bíróságon a kormányzósági választott testület döntését, amellyel eltörölték a képviselők visszahívásának jogát, tehát azt, hogy bizonyos számú állampolgár kezdeményezhette a képviselő visszahívását. A módosítás pedig nem egyéb, mint a Föderáció alkotmányának megsértése, és most politikusok segítségével a bíróságnál teszünk panaszt az intézkedés ellen.

– *Ha kiadják ezeket a tájékoztatókat, gyűléseket szerveznek, rengeteg időt töltenek vele, akkor ehhez feltétlenül kell pénz.*

– Nem kell pénz. Nézze, ez a mi szülőházánk. Nem kell pénz. Azt mondjuk a politikusoknak, hogyha ők is úgy dolgoznának, mint mi és támaszkodnának a polgárok aktivitására, akkor másra nincs is szükség, nem kell ez a sok játszma, muzsika.

– *De hát ez időigényes munka.*

– Idő? Nem kell sok ehhez. Ha elég sok az aktivista, akkor nem kell sok idő.

– *És a pártok nem próbálkoznak azzal, hogy nyomást gyakoroljanak magukra?*

– De igen. Bár inkább csak közvetve, és azt is főképpen a választások

idején, de már megtanultuk, hogyan használjuk fel őket. Ma már van egy listánk a politikai erőkről és a követeléseink, gondjaink jegyzékét valamennyiüknek megküldjük, aztán majd meglátjuk, hogy ki segít és ki nem.

– *Van-e más civil szervezet is a városban?*

– Vannak mások is, különleges típusúak, például a mozgáskorlátozottak szervezete, a veteránoké, ám ezek az önkormányzattól függenek, mert különböző ajándékokat kapnak, néha pénzt is, vagy egy üveg italt. De tagjaik közül a haladó gondolkodásúak hozzánk fordulnak és kapcsolatban állnak velünk, segítenek és számítanak a mi támogatásunkra. A veteránok között is vannak ilyenek. Akik függetlennek érzik magukat, csatlakoznak a mozgalomhoz, még ha az említett szervezetek tagjai is. Ezek az emberek a civil társadalom valódi tagjai, nem tartoznak a politikusokhoz és nem a helyi közigazgatás kiszolgálói.

– *Sok, a mozgalomhoz hasonló szervezet működik Oroszországban?*

– Nem tudom.

– *Van-e valamilyen kapcsolata hasonló szervezettel egy másik városban, és együttműködnek-e? Legalábbis a moszkvai kormányzóságban?*

– Nem.

– *Ott van például a Nép Háza hálózat.*

– Mi nem vagyunk Nép Háza. Nem tartozunk ahhoz a szervezethez. Korábban érintkezésbe léptem velük, de csalódtam, túl sok ott a bürokrácia.

– *Úgy gondolja, hogy egy civil szervezet nem lehet bürokratikus?*

– Igen. És ezért nincs pénzünk. Nálunk ha megjelenik a pénz, akkor megjelenik az állam is és a nyomában a maffia.

– *De léteznek pénzgyűjtési, fund-raising technikák is. Nem végeznek ilyen munkát?*

– Nincs szükségünk azokra a technikákra. Miért? Nézze, mi szovjet emberek vagyunk, és ez azt jelenti, hogy amint megjelenik a színen a pénz, nyomában azonnal ott lesznek az ellenőrzés különféle formái, no meg a különböző botrányok, a féltékenység. És mi ezt akarjuk elkerülni. Valahogy boldogulunk.

– *Nincsenek külföldi kapcsolataik?*

– De vannak. Németországban, Orenburg városában működik az Argus nevű szervezet. Képviselői eljöttek hozzánk, felkeresték az önkormányzatot, de csalódtak benne. Azután érintkezésbe léptek a mozgalom egyes személyiségeivel. A mozgalom azután összeállította a valóban szükségét szenvedő lakosok listáját, ami különbözik az önkormányzat által prezentált névjegyzéktől, mert az persze a tisztviselők rokonait tartalmazta. Nem csoda, hogy a németek a mi listánkat találták hitelesebbnek. A német Argus főleg beteg gyerekeknek és rokkantaknak nyújt segítséget. Gyógyszerrel és részben pénzzel.

– *A mozgalom közvetítésével?*

– Nem, bár személy szerint az én közvetítemmel is. Például egy asszonynak adnak pénzt, de nekem küldik, valami 150 DM összeget adtak. Az asszony eljön hozzám, adok neki 30 márkát nyugta ellenében, amíg a pénz tart. Ha a német aktivista Scserbinkába jön, a feleségemmel vendégül látjuk, nálunk lakik, csak semmi szálloda. Vagy megszállhat egy másik ak-

tivista családjánál. És aztán segítünk, hogy találkozzon a szükeket szenvedőkkel.

– *És mi a helyzet a Nyílt Társadalom Intézettel?*

– Nincs kapcsolatunk. Ismerjük őket, és nem is elvből nincs kapcsolat, hanem azért, mert túl sokat kellene magyarázni, bizonyítékokat szolgáltatni a tevékenységünkről. Igazolnunk kellene, hogy kik is vagyunk, és hogy nem csinálunk rosszat.

– *Őn és társai nincsenek zaklatásoknak kitéve?*

– Dehogynem. Egyénileg igen. Én személy szerint is.

– *A hatóságok jelentik a fenntartásaikat a munkahelyén is?*

– Persze. A főnökömnél is, a főkönyvelőnél is. Általuk akartak nyomást gyakorolni rám.

– *De megvan még az állása?*

– Igen. Egyelőre.

– *Tehát nincsenek rendes tagjaik, nincs tagság.*

– Nincs, mert ez egy mozgalom, nincs tagsági könyv, de van listánk az aktivistákról. Sorainkban különböző politikai irányultságú emberek vannak. Én magam az Oroszország Választása kormányzósági tanácsának vagyok tagja. Ott is találkozom emberekkel, de nem toborzok senkit e politikai alakulat számára. Az egyik aktivistánk az Emberi Jogi Mozgalom tagja, egy másik olyan mozgalomhoz tartozik, amit egy ellenzéki politikus kezdeményezett. Van, aki a Köztársasági Párt tagja, mások meg a Jabloko aktivistái, tagjai. Ám én nem engedek pártpolitikai vitát a mozgalomban. Azonnal leállítom.

– *Tehát sikerül egy cél érdekében együtt dolgozniuk, pártpolitika nélkül.*

– Ez így van.

– *Sok időbe telt, amíg mozgósítani tudta az embereket? Végére is Oroszországban nem voltak hozzászokva az efféle tevékenységhez.*

– Ne feledje, hogy Oroszországban korábban is voltak aktív emberek, a kommunisták között, én magam tíz évig voltam a Szovjetunió Kommunista Pártjának tagja, és voltak Komszomol-tagok, társadalmilag aktív személyiségek. Korábban nem voltak olyan törvények, amikre támaszkodhattak, inkább csak egyéni, önkéntes tevékenységet folytattak, nem voltak szervezetek, nem volt jogi alap.

– *Ez, amit most mond, számomra rendkívül fontos, mert sokáig úgy gondoltam, hogy egy ilyen országban, mint Oroszország, ahol mindig voltak Komszomol-aktivisták, volt társadalmi munka, aminek nagy hagyományai vannak, akkor miért ne lehetne ezt most átalakítani és az emberek szolgálatába állítani? És önök pontosan ezt teszik! És megmondom, miért említém ezt. Mert olykor látom a tévében, hogy idős emberek tüntetnek Oroszországban Sztálin-képekkel, vörös csillaggal. Nálunk van egy kis nyugdíjas szervezet, melynek tagjai egy havi nyugdíjuk felajánlásával alapítványt hoztak létre és önszervező tevékenységbe fogtak. Megkeresték az idős nélkülözőket, kezdtek ebédet adni nekik, megvették a gyógyszereiket, elmentek a helyi önkormányzathoz és nyomást gyakoroltak rá. De nem mentek ki az utcára tüntetni.*

– *A mi mozgalmunkban a nyugdíjasok a legaktívabbak. Igyekeznek elő-*

mozdítani a törvényesség kultúráját, és erre nevelik az embereket, mert ez itt korábban nem létezett. A nyugdíjasaink között vannak tanárok, pártfunkcionáriusok, akik egész életükben tevékenyek voltak, és most itt találják meg a lehetőséget arra, hogy tegyenek valamit. És vannak közöttük bolti elárúsítók, akik ugyan nem magasan képzettek és nem mindig használják az irodalmi nyelvet, olykor káromkodnak is. Tehát jelen van az értelmiség, és más rétegek is jelen vannak. Mert mindenki szeretne legalább valamennyire tisztességes körülmények között élni.

– *Ez tehát az a közös nevező, amivel érvelnek: azért kell csatlakozni a mozgalomhoz, mert ez a ti életetek is, a közösségé, a tiéd.*

– Igen, igen. Csak a személyes példa segít. A szovjet ember ugyanis megszokta, hogy a legközelebbi vezetőt kövesse.

– *Ilyen emberekre mindenütt szükség van, valakinek kezdeményeznie kell. Vezető egyéniségek kellene. Arról kérdezem, hogy milyen helyi problémák vannak? Munkanélküliség?*

– Ez kisváros, és a lakosság 85 százaléka Moszkvában dolgozik. Itt nincs munkanélküliség.

– *És hajléktalanok vannak?*

– Itt nincsenek, mert egyes moszkvai cégek építettek itt lakóházakat, és így a helybeliek között nincsenek hajléktalanok. E tekintetben Scserbinka eléggé egyedi város. Ám megjelentek a kábítószerárúsók, afrikaiak, mert Moszkvában a rendőrség keményen a sarkukban van, és mivel ez nem Moszkva, itt könnyebben boldogulnak, és inkább itt élnek. És van némi alkoholizmus, de senki nem bántja őket, és a részegek tisztelettel köszöntenek az utcán.

– *És mik a jövőre vonatkozó tervei?*

– Nem tudom. Nem is tudom. A túlélés.